

István Kovács

PRÍBEH

JEDNÉHO

DETSTVA

ISTVÁN KOVÁCS

Príbeh jedného detstva

MARENČIN PT

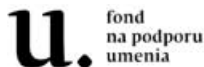
Preklad a vydanie knihy podporili:
Hungarian Books and Translations Office, Petőfi Literary Museum,
Maďarská umelecká akadémia - Magyar Művészeti Akadémia
a Magyar Napló Kiadó

Jelen mű kiadása a Petőfi Literary Fund (www.plf.hu) magyar irodalmat népszerűsítő célkitűzése szerinti együttműködés keretén belül valósult meg.

The publication of this work was carried out within the framework of the cooperation according to the objective of the Petőfi Literary Fund (www.plf.hu) promoting Hungarian literature.

Vydanie knihy z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

© István Kovács, 1998
Translation © Lenka Nagyová
© Marenčin PT, spol s r. o., 2021
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Cover © Marenčin Media, 2021
Design © Katarína Marenčinová, 2021
884. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-0735-1

Budapešť, 17. januára 1982

Drahý môj syn,
Tvoj list ma veľmi potešil.

Obzvlášť ma teší, že sa zaoberáš svojím životopisom mladých liet. Som zvedavá, ako v Tebe žijú spomienky z detstva. Moje spomienky na vlastné detstvo sa vomne príliš skoro zmiešali s ťažkosťami živobytia. Vojna, manželstvo, strata Tvojho otca – v podstate som ho ani neoplakala. Dlhو som ho vyčkávala. Spomienky naňho v mojom srdci zožltli bez slov.

Namiesto neho si prišiel Ty, bez pozvania. A ako dobre, že si prišiel. Bol si a stále si jediným zmyslom môjho života: v minulosti a v súčasnosti.

Milý môj (...). Verím, že po tom ma už dobrotivý Boh nebude skúšať.

Nehnevaj sa. Možno sú moje riadky smutné. Nemám zlú náladu, len som dlho trávila čas medzi spomienkami minulosti.

I.

Bojím sa prvých slov materinského jazyka. Voľakedy som sa viac bál mamy. Strašila ma ňou stará mama: stará mama mojich spomienok. Vtedy som poznal len tri nebezpečenstvá: Tvoja mama, Turek a Tatár. Aj kolies vlaku som sa bál. Také zlé deti, ako som ja, totiž pritiahnu k sebe. Aj som si v duchu predsavzal, že budem dobrý, keď sa objaví rušeň. Vlak som mal preto v úcte. Ale zistil som, že bez podvalov sa nedokáže šinúť a moja úcta bola tatam. Povedala mi to starká, keď sme zmeškali vlak, pričom utešovala trochu aj samu seba. Podvaly sme, žiaľ, nepozbierali, hoci ja som sa veľmi chcel nejakým spôsobom pomstiť.

Starej mamy som sa nebál, ale ani som ju nemal v úcte. Lúbil som ju. A ona sa mi vyhrážala mamou. V tom čase som ešte chcel byť pastierom sviň. Ale nielen pastierom sviň, chcel som strážiť aj kozy. Pastviny ma udivovali. Raz sa na lúku zrútilo malé lietadlo, vetroň. Spod ruín vytiahli mŕtveho a v hlbokom tichu som začal ryčať, že ja budem veru pilotom. V zime som dostal čiapku so zlatým nápisom: maďarský pilot. Nevedel som čítať, ale veď dôležitý bol obrázok lietadla, ktorý sa skvel vo zveráku dvoch slov. Ani nemusím hovoriť, že hneď, ako som si obliekol čiapku, hlava mi začala bzučať. Rozpažil som ruky ako Kristus na kraji dediny a tak som behal po dvore a po záhrade, až kým sa mi nezapálilo hrdlo. Starká a suseda ma donútili piť vlažný konský moč. Hnusilo sa mi to, ale vyliečil som sa. Keď ochorela stará mama, nemal jej kto podať pohár vody. Pýtala si odo mňa. Nacikal som do pohára, ktorý som jej položil k posteli. Taká chorá ma potom naháňala po susedovíe dvore a vyšibala prútom. Bitku nepokladám celkom za spravodlivú. Pravda, nepredsavzal som si ani to, že ju zabijem, hoci takéto myšlienky sa mi predtým neraz vyrojili v hlave. Susedka chorú starkú navštívila niekoľkokrát na jej lôžku. Raz priniesla na koštovku dva kúsky koláča. „Tento zjem dnes a tento mi odložíme na zajtra,“ vyhlásil som s nesebeckou prirodzenosťou. Na druhý deň som ešte cítil chuť koláča na jazyku. Pýtal som si druhý kúsok. Starká ho zjedla minulý večer. Potajomky. „Bodaj by ti parom vyjedol črevá, prečo si ho zedla, starká?!“ Na túto svoju vetu som bol dlho hrdý. Dnes sa jej už bojím. Rád by som ju pochoval. Ako chrobáky. Rád som pochovával. Na zosnulého som nakládol listy, aby ho nezasypala zem. Zdvihol som pekne tvarovaný rov a ako kríž som doň zapichol pokrivený papek. Niekedy som vedľa kríža položil aj kvet v malej fólii. S bážňou som sa modlil otčenáš, ktorý som po večeroch nútene mrmlal po starej mame. V hneve som ju niekedy predbehol. Niekedy som vystrojil pohreb aj vrabcovi, nielen chrobákom. Malé mačiatka som musel hodiť do záchoda.

Na niekoľko minút bol ich kolískou starý pekáč. Nejak som ich nevedel dlho ľutovať, hoci vždy mi stislo srdce, keď pľasli do našich výlučkov. „Bol si krutý,“ karhala ma teta. „Pred tým si ich mal trepnúť o zem. A teraz tam mňaučia na vrchu hovien.“ Narodeniu kozliatka som sa tešil. Sľaby to poskakoval čertík celý šťastný z tej zmeny, že sa z neho stal anjel. „Tvoja starká zomrela preto, lebo si vždy pochovával,“ hovorila mi teta, ale vtedy som už poznal mamu. Predtým som sa jej bál. Viac ako jej brata, ktorý bol policajt a keď sa oženil, nastáhoval sa k nám. Vždy ma chcel vychovávať, keď nebola starká doma. Raz som sa pocikal a bál som sa vstať, pretože starká bola vtedy akurát vo vinici. Strýko ma, samozrejme, začal podozrievať, odhalil ma a vyhlásil za vinného. Vyviazal ma k studni a egrešovým prútom mi vyšibal chodidlá. Dával som pozor, aby v nich ostali jeden-dva ostne. Revaf som začal len okolo obeda, keď som zbadal starkú. Dosiahla toľko, aby mi jej syn spravil ako pokánie zo svojej britvy pekný vreckový nožík. Nožíku som sa ledva tešil, strýka som nemal rád a egreše som mal rád aj naďalej, ale iba nakyslo. Našťastie u nás dlho nebýval a aj nožík som zapotrešil. Ale keď ho na vinobranickom plese bodli nožom, cítil som, že sa naňho už nesmiem hnevať. Nožík som neskôr našiel na tráme. Susedov som mal rád. Od jedného som dostal ohobľované kocky, ktoré mu zvýšili, s dcérou druhého suseda, ktorá chodila do školy, sme sa v maštali hrali na býka a kravičku, tretiemu som s jeho synom strážil melóny. Ďalej som vtedy nevedel počítať... Najlepšie sa pamätám na starca, od ktorého som dostal sladké drierko. Volali sme ho Deduško. Jeho syn mohol byť taký starý ako môj strýko. Trasúcimi sa rukami si súľal cigaretu z novinového papiera. Vrazilo sa o ňom, že má nemoc, od ktorej môže byť aj kravské mlieko nemocné. Suchoty. Ale ako by mohlo byť suché kravské mlieko? Vtedy som prvýkrát cítil, že ľútosť je v podstate neľudská vec. Ľútosť nám zabráni, aby sme niekoho mali naozaj radi. Ľútosť – bezmocnosť. Ale aj zneužívanie slov je poni-

žujúce: „Je mi to ľúto...“ Od rekvirátora som to počul často a vtedy som radšej utiekol z domu, aby som nemusel počúvať horekovanie starej mamy. Každého, koho nazvali príbuzným, som sa stránil. Aj svojej druhej starej mamy, tej z Pešti. V modrom, do očí bijúcom pršiplášti. „Nejdem do Pešti!“ reval a som a šups! rovno do kozieho chlieva. Dostal som od nej cukríky ľadovky. Od sladkej glazúry som mal úplne polepené ruky. Zvykol som si na muchy a aj vodu som používal radšej na zalievanie žiab ako na umývanie sa. V žabe s vypučenými očami, ktorá sa vystrčila z diery, som vždy videl plešatého lekára s okuliarmi, ktorý prišiel zaočkovať sliepky a zobral si moje peniaze, ktoré som si sporil v krčiazteku. Pravda, žlté a biele halierniky si odo mňa požičala starká, ale ja som sa hneval na lekára, pretože som tušil, že sa mi tie peniaze už nikdy nevrátia. Ani som nemal chuť začať znovu sporiť. Dokonca dve sliepky aj zdochli. Naša koza však ostala zdravá ako dub, hoci nebola zaočkovaná. Bol som na ňu hrdý, pretože ani jej mlieko nemohlo byť choré. To povedal jeden starý pastier. A pretože rozprával veľa príbehov, radi sme k nemu chodili s mojím kamarátom, Gyurkom Kocsim, s ktorým sme niekedy strážili melóny. Počúvali sme a v tichom súhlase s kravami sme prežúvali slnečnicové pagáčiky. Na Vianoce som prežúval karamelizovaný cukor. Starú mamu som vždy natahoval tým, kedy príde Ježiško a či ho uvidím. „Hneď,“ odpovedala trpezlivo „hneď, hneď.“ A potom akosi predsa len prišiel a ja som s veľkým úžasom vybalil kockový cukor zabalený do papiera od salónok. Zlomíť ma nezlomilo ani to, ak som v niektorom našiel chlebovú kôrku, pretože dôkazom Ježiška boli vždy jeden-dva darčeky pod jedličkou, ktoré poslal Ježiško od mojej mamy. Potom pominuli Vianoce i sneh a znova sa dalo vyjsť do vinice. Tam som sa cítil najlepšie. A ešte u chromého hodinára. Pri hodinárovi sa stal svet naraz pochmúrne zložitým a zvonivo tajomným, vo vinici bol jednoduchý a pekný. Aj to, keď sme šli domov. Vždy som sa čudoval, prečo rastie osamelý strom na lúke tak rýchlo

a prečo sa nakláňa vetchá kostolná veža. Nad hlavou mi hučalo telefónne vedenie. Ucho som si prilepil na stĺp. Večerný vlak hlásil svoj príchod. „Ide ti mama,“ povedala starká. Nedodala, že ma zoberie preč. Bola smutná. Zomrela na rakovinu žalúdka. Ale to som sa dozvedel až neskôr. Vtedy som už poznal mamu. Nie tak ako v ten deň. Aké mohli byť prvé slová môjho materinského jazyka? Na kraji čokolády zahrkotali kolesá doobedňajšieho vlaku. Prisajú k sebe čiernu šatku mojej starkej. Dážď zamrzne v olejových prasklinách podvalov, truhlu napne. V komore sme dvaja. „Vlak píska, prichádza mama,“ hovorím zdvorilo cudzej žene.

II.

Ideme na stanicu. Všetci traja. Stískam ruku starej mamy ako pri modlitbe. Odprevádzam ju na poslednú cestu. Ona mňa na nekonečnú. Stanica je väčšia ako náš dom. Akoby obmurovali futbalovú bránu. Má šindľovú strechu. Z dialky sa zdá, že dym nad ňou vytvára loptu. Zbližša je to už topoľ s hustou korunou. Jeho listy sa trasú, akoby nejaká podzemná ruka triasla retiazkou s roľničkami. Teraz sa vlaku nebojím. Len toho, kam ma berie. Ešte ju vidím. Znásobenú v dúhových guliach. Budova stanice sa pomaly pohne vzad. Jej strecha načerveno zotne korunu zvoniacej osiky. Už mi nekýva. Naťahujem sa. Prečo sa otáča vzad, smerom k môjmu vychladnutému miestu? Prečo skláňa hlavu namiesto toho, aby hľadela na mňa? Skrčím sa v otvorených dverách vlaku. Nado mnou sú samé neznáme tváre. Rozprávajú sa, naklonené jedna k druhej. Vytvárajú nado mnou chatrč slov.

Prechádzame medzi domami obrov. V desivo rozprávkovej krajine. Ľudia, autá, malí, veľkí a ešte väčší a žlté vlaky. Jeden ujo... Teda človek. Pretože je neznámy.

K ústam si zdvihne malú trúbku alebo čo to je. A vopchá do nej jazyk. Znovu a znovu. Zastanem. Hľadím naňho s otvorenými ústami. Dospelý. A čo robí? Olizuje sa ako mačka. Moja mama trpezlivo čaká. Ale v pomykove. Ideme. Ďalej, vpred. K zázraku. Zrazu sa na mňa zo steny domu vrhne vojak. V ruke drží šablú. Zmeraviem. Nedopadne na mňa. Je nehybný. Podobá sa na Krista v katolíckom kostole. Ale nemá bradu. „Kto je tento človek?“ pýtam sa. „Socha,“ povie mi mama. „Aha.“ „Prosím si také, čo sa dá lízať,“ ozvem sa nečakane. Mama zastane pri jedných dverách. Majú obrovský kamenný prah. Aby som sa odtiaľ ani nepohol. Vojde dnu. Aj tak by som sa pohnúť neodvážil. Ani o piad. Na druhej strane prahu je ujo. Je mi povedomý. Konečne niekto, koho sa tu nebojím. Pred ním sú v debničke krémy na topánky a rozličné šnúrky. V ruke má handru a kefu. Sotva je odo mňa vyšší. Akoby kľačal. Áno, stojí na kolenách. Nemá topánky. Má na sebe čižmy, ktorým chýbajú špičky. Aj čižmy majú krátku sáru. Mama vyjde z dvier a do ruky mi vloží lízanku. Stiahne mi hrdlo. Ja som nechcel takéto. Toto poznám. Takéto som už mal na hodoch v Mezőcsáte. Neopovážim sa prehovoriť. Mama sa otočí k ujovi a pýta si pastu na topánky. Vidiac, že mu dáva peniaze, naberiem odvalu: „Ujo, čo sa ti stalo s nohami?“ „Odstrelili mi ich vo vojne,“ odvetí skromne. Mama ma chytí za ruku a sotva viditeľne mnou mykne. „Takéto sa nepatrí spytovať,“ povie o malú chvíľu karhavo. Nechápem prečo.

Ideme medzi stromami. Hore do kopca a z kopca nadol. V aute s veľkým nosom, ktoré sa volá autobus. Má modrú farbu. Je večer. Čierny. Prídeme do obrovskej záhrady obohnanej plotom. Brána je tolká ako statok. Pri bráne stojí dom. Veľký. Ako druhej susedy mojej starej mamy. Teda teraz už malý. Mama hovorí, že pracuje v tom dome. Usmeje sa na nejakého človeka. A on na mňa. Stráži nás. Nerozumiem, načo je tu potrebný taký poľný strážnik, ktorý dáva pozor na ľudí. Ideme ďalej. Po medzi vianočné stromčeky. V záhrade prídeme k ďalšej

budove. „Toto je pavilón číslo 1,“ vysvetľuje mama. No darmo. Kvôli pavilónu a kvôli jednotke. Ale nepoviem nič. Mama vstúpi do veľkých dverí. Ja sa neodvážim. Nemajú kľučku. Buchocú hore-dole. Ani von, ani dnu. A potom ani sem, ani tam. Mama sa po mňa vrátila. „Čo si taký neohrabaný?!“ Vojdeme do celkom bielej veľkej miestnosti. Vysoko na stene sú okrúhle červené hodiny. A aké veľké! Aj my sme mali doma hodiny. Ale nie takéto. Na týchto sa jedno ručička krúti. Ošklbáva čas. Čumím, ako sa trhane vlečie dokola. Ako posuvná hračka. Strhnem sa. Mama sa ma pýta, či poznám hodiny. „Nie,“ odpoviem a aj naďalej očami visím na pohybujúcej sa ručičke. „A takéto som ešte ani nevidel.“ „Poháňa ich elektrická energia.“ „Aha,“ reagoval som na jej odpoveď bez toho, aby som rozumel, čo povedala. „Aha“ mi dáva väčší zmysel. „Nepatrí sa hovoriť *aha*“.

Priblížime sa k obrovskému kostolu. Všetky kostoly sú obrovské. Aj tento. Na vrchu veže je kríž. Katolícky. Ak by bol na nej budzogáň alebo kohút, nebol by katolícky. Akoby k bočným stenám kostola pristavali po jednom dome. „Tu budeme bývať,“ oznámi mi mama a čaká, čo na to poviem. „Je na ňom bleskozvod?“ pýtam sa s bezchybnou presnosťou. Viem, že kostolná veža v Igrici zhorela preto, lebo na nej nebol bleskozvod. Mama ma upokojí. Ja sa však, ako obchádzame kostol a potkýname sa v čierno-čiernej tme, veľmi bojím. „Nuž, dorazili sme. Dávaj pozor na schody,“ hovorí mama. Zahrkoce kľúč. Nehýbem sa. O krátku chvíľu sa rozsvieti. Vstúpim do domu mojej mamy. Nemá ani pitvor, ani kuchyňu. Z tmavého dvora sa dá vstúpiť rovno do vysvietenej izby. Na stene oproti sú červené hodiny. Také isté ako tie, ktoré sme videli vo veľkej miestnosti. Jedna ručička sa hýbe. Stojím vo dverách. Len civiem. „No pod! Len smelo,“ hovorí mama. „Tu bývame...“ „Voľakedy to bola sakristia,“ dodá skôr pre seba ako pre mňa.

V izbe je skriňa, kachle, dve železné postele, stôl, dve stoličky. Všetko je biele. Aj kachle. Okrem hodín. V kúte

je na stene zavesená veľká biela misa. Má zvláštny tvar. Nad ňou trčí zo steny obrovský zahnutý kliniec smerujúci nadol. Pod hodinami je obraz. Hlava nejakého muža. Vo vyčáčkanom zlatom ráme. Pozerám naň. Aj on na mňa. Vykročím nabok. Sleduje ma pohľadom. Tolko isto krokov spravím aj druhým smerom. Otočí sa tým smerom. „To je tvoj otec,“ počujem spoza chrbta. „Ideme spať,“ zaznie o trochu neskôr, keď si práve čupnem, aby som videl, či sa obraz dokáže pozerat aj nadol. „Umy sa!“ „Veď nie je nedeľa,“ hovorím mimovoľne celý vyplašený. „Nevadí, pred spaním sa patrí poumývať. Celý deň sme cestovali... aspoň ruky a tvár...“ „Ale kde je lavór?“ „Umy sa pri kohútiku... Dosiahneš ho.“ Zavedie ma k mise zavesenej na stene. Otočím niečím na hrubom klinci, z ktorého potom tečie voda ako z narazeného suda. Podržím pod ním dlaň. Voda sa rozpleskne okolo mňa, ako keď vietor vyvráti dáždnik. „Nepatrí sa špliechať na stenu a podlahu,“ počujem spoza chrbta. „Namydli si ruky a tvár, pekne si ich umy.“ Lahneme si. Hľadím na mamu, aby povedala: „Pomodlime sa.“ Ale mlčí. Žeby zabudla? Otčenáš odriekavam teda sám. Tak, ako ma to učila starká. Začiatok mrmlem hlasnejšie, potom čoraz tichšie. Amen hovorím už len v duchu.

III.

Keď som na druhý deň vstal, izba sa mi zdala ešte väčšia. Mama mi oznámila, že kým pôjde po raňajky, môžem ostať v posteli. Nechápal som. „A my prečo nemáme kuchyňu, prečo musíme chodiť do kuchyne k susedom?“ Mama mi odpovedala, že nejde k susedom. Tu chodí každý človek raňajkovať, obedovať a večerať do tej istej kuchyne. Je to jedna obrovská kuchyňa. Osobitný dom. Varia tam jedlo pre mnohých pacientov a pracovníkov. Pretože záhrada, v ktorej bývame, je sanatórium. Ona

ide teraz po raňajky do kuchyne tohto sanatória. Teraz ma tu zamkne, ale nemám sa báť. Hneď sa vráti. Nemám sa ničoho dotýkať. Naozaj sa čoskoro vrátila. V bielom džbáne priniesla kávu a niekoľko plátkov chleba. Káva mi chutila. Aj som jej povedal, že je lepšia ako tá, ktorú zvyknem piť u starkej. „A to tu varia niekoľko sto litrov kávy naraz.“ „To je koľko?“ pýtal som sa, hoci som cítil, že to musí byť veľmi veľa. „To je tolko, ako keby naliali kávu do desiatich alebo dvadsiatich obrovských kotlov,“ vysvetľovala. „Ako na svadbe...“ „Ako na svadbe.“ „Ale tam nepodávajú kávu. To by museli opáliť množstvo kôrok chleba a zamiešať ich do mlieka,“ pokračoval som. „Odkiaľ naberú tolko chlebov s čiernou kôrkou?“ Pozriem sa do matkinej tváre... A potom dlho hľadím len na spodok šálky.

„Teraz odídem, donesiem ti šaty. V tých, v ktorých si prišiel, sa v sanatóriu nemôžeš ukázať.“ „Prečo nie?“ pýtam sa nechápavo, keďže starká ma obliekla do mojich lepších šiat. Mama akoby ma ani nepočula, vyhlásila, že ich hneď a zaraz pekne zabalí a odloží na spodok skrine. Aj sa tak stalo. Obliekla mi svoju blúzku. Siahala mi po kolená. Aj teraz mi povedala to, čo pred raňajkami. Že odíde. Zamkne ma. Ale teraz som jej nemusel sľúbiť, že sa nebudem báť, ale že sa ničoho nedotknem. Sľúbil som jej to. Ale bál som sa. Utiahol som sa do kúta a striehol som, kedy príde. Zámka zaškrípala. Vo dverách sa zjavila ona. S balíkom v rukách. Na posteľ predo mňa predostrela skutočne krásne šaty. Také som ešte nikdy na nikom nevidel. Tmavomodré pletené nohavice, biela košela, modrý pulóver s červeným vzorom, lesknúce sa čierne topánky. Obliekol som si ich. Poprosil som mamu, aby zo steny nad umývadlom zvesila zrkadlo: nech sa v ňom vidím. Pristalo mi to. „Odcestujeme domov k starkej, ukážeme jej moje nové šaty?“ otočil som sa k mame. „Potom, na Vianoce,“ odvetila. „Koľkokrát sa dovtedy ešte vyspíme?“ nenásytne som čakal na odpoveď, hoci som vedel, že veľa. „Takých stoštyridsaťkrát“.

Za sakristiou sa dvíhal kopec. Z jeho vnútra sa rozliehalo tupé zunenie. Mama mi povedala, že ten kopec je vodárenská veža, vodojem. A že naň nesmiem vyjsť, pretože do neho spadnem. Nechápal som, ako sa dá spadnúť dole do veže. Prosila ma aj o to, aby som sa zdvorilo pozdravil všetkým pracovníkom sanatória, ale aby som od nikoho nič neprijímal. Vzala ma aj do obchodu, teda, ako ona povedala: do kantíny. Cestou som sa všetkým slušne pozdravil. Nerozumel som, prečo aj viacerí chodia vo veľkom plášti a pásikovaných šatách. Im som sa pozdravil trochu bojzlivejšie. Pred veľkou budovou zastalo obdivuhodne krásne čierne auto. Vystúpil z neho pekne oblečený človek. Prišiel k nám. Prirodzene, vytiahol som sa a úctivo som sa mu pozdravil. Pretože prišiel k nám. Mama mi povedala, že to je ujo Puskás a aby som sa mu predstavil aj ja. Pohladil mi tvár a pozrúc sa na mamu vyhlásil, že som celkom taký ako ona. Teda mama. Len v blond vydaní. To sa mi nepáčilo. Toto prirovnávanie. Ale tváril som sa zhovievavo, pretože som si chcel pozrieť jeho auto aj zblíža. „Niekedy inokedy,“ povedal. Teraz sa musí ponáhľať na obed, pretože súdruha riaditeľa vezie na ministerstvo. Z toho, čo povedal, som rozumel len *ponáhľať sa a obed*. Viezť sotva. S musím som sa nezaoberal. Vo veľkej budove, pred ktorou čierne auto zastalo, bola aj stajňa. Cez jej otvorené dvere vylietavali lastovičky. Bežal som ta. A potom ďalej, cez prah. Známý pach a kýchanie. V boxoch funeli štyri kone. „Nedotýkaj sa ich, lebo ťa uhryznú,“ upozorňovala ma mama. „Veď to predsa nie sú psy,“ odpovedal som a pohladkal pejka medzi ústami a nosom. Tam, kde je ukrytá duša koní. Pokračovali sme v našej ceste. Spýtal som sa mamy, čo bolo to pekné zlaté niečo na golieri uja Puskása. „Odznak stachanovca,“ povedala mama. Potom dodala: „On je naša hrdosť“. „Aj kočiši majú takéto odznak?“ pýtal som sa, hoci odpoveď som už tušil.

IV.

Aj naďalej som sa všetkým úctivo zdravil. No mama sa raz ozvala, že tejto panej som sa nemal pozdraviť, pretože je pacientka, nepoznáme ju a odteraz sa mám zdravieť len tomu, komu ma predstaví a komu sa tiež pozdraví. Nerozumel som tomu. Vošli sme do obchodu. Toto však nebol skutočný obchod, pretože sa mi zdal väčší a belší, ako by mal byť obchod. Ani jeho podlahu netvorili čierne naolejované dosky, ale sivé kamenné kocky. Usporiadané poháre s cukríkmi na stole však boli presne také ako v skutočnom obchode. Mama mi kúpila červené malinové cukríky. Ujo Walter mi k nim pridal aj čokoládovú tyčinku. Naozajstnú. Len tak – „na začiatok známosti“. Musel som premáhať slzy, ale vrátil som ju a trochu vzdorovito som mu oznámil, že ďakujem pekne, ale mamka mi povedala, že od cudzích nesmiem nič prijať. Na moje šťastie som však uja Waltera neprimäl, aby sa vzdal. On už vraj nie je cudzí, veď sme sa jeden druhému predstavili. Nech si len pekne tú čokoládu odložím. Keď sme vyšli von, mama ma trochu vyčítavo upozorňovala, že sa nepatrí, aby som sa takto správal, pretože takto strápňujem aj ju. Aby zmiernila napätú atmosféru, ktorá medzi nami vznikla, cestou domov mi vysvetlila, že tie tabule s nápismi vyznačujú, pokiaľ sa môžu pacienti prechádzať. „Prečo len potiaľ?“ „Pretože majú choré pľúca a môžu nakaziť obyvateľov.“ Preto sa ani ja nemôžem odtúlať spred domu... „Spoza domu...“ opravil som ju mimovoľne. „A nepatrí sa skákať mame do reči,“ dodala. A ani s cudzími sa nemôžem pustiť do reči, pretože by som sa mohol nakaziť.

Po obede, ktorý sme si doniesli tiež z kuchyne, teda vyniesli, mi mama oznámila, že poobede musí ísť do práce a vezme ma so sebou dole do telefónnej ústredne. A zajtra pôjdeme do škôlky Korányiho sanatória. Nemal som ani potuchy, čo to je, ale neodvážil som sa spýtať. Ako sme šli dole, prešli sme popred ten veľký dom,

v ktorom som prvýkrát videl červené nástenné hodiny. Elektrické. Keď sme zabočili za roh domu, dostali sme sa na plochu, kde stálo množstvo vianočných stromčekov. Strieborných vianočných stromčekov, hoci ako som zisťoval, boli zelené. Náš výhľad ukončovala veľikánska brána ako z rozprávky. Vedľa nej stál dom, v jeho okne sedel vtedy večer človek, ktorý nás strážil. Naľavo od neho stál na malom kopčeku kaštieľ. Menší ako dom, kde som prvýkrát videl červené hodiny. V blízkosti brány stála medzi borovicami biela socha. Ani nie jedna, ale rovno dve. Jedna patrila vojakovi. Ale nebol to taký vojak, ktorý ma chcel rozsekať vykláňajúc sa z domu. Tento vojak bol nevládny ako hodinár v Igrici. Pravda, on nebol bezmocný. S časom robil zázraky: spravil ho viditeľným. Bol to čarodejník. Chorý čarodejník. Vojak bol chorý preto, lebo sa zranil. Mal obviazanú ruku. Sedel tam vedľa ženy v bielych šatách, ktorej šatka nerámovala tvár tak, ako staršej. Visela jej z hlavy ako nejaká obliečka na vankúš alebo obrus. Mne sa páčila. Bola pekná. Jej tvár. Taká krotká. Vojak držal v ruke obrovský hrnček. Kamenný hrnček. A žena krčah. Kamenný krčah. Z krčaha tiekla do hrnčeka voda. Skutočná. Nie kamenná. No kým som hľadel, hrnček sa nenaplnil. Hoci voda tiekla z kameného krčahu silnejším prúdom ako z nášho kohútika. Stál som a hľadel, akoby som bol tretou sochou. Žena a vojak stáli, teda sedeli, na kope kameňov. Stačil by jeden neopatrný pohyb a žena by sa zošmykla, padla do toho kačacieho rybníka, ktorý objímala kopa kamenia sťa nejaká obrovská betónová skruž. Na kamenný peň uprostred vody natiahli pogumovanú podlhovastú rúru, z ktorej striekala voda ako včera z mojej dlane. Postavili ho takto schválne. „Kde sú kačky? Už je obed. Prečo ich ešte nevypustili?“ pýtal som sa mamy. „Toto je fontána, nie rybník pre kačky,“ hovorí ona. „A tu nie sú ani kačky, ani husi, ani sliepky.“ „Ani kačky?“ pýtam sa neveriacky. „Ani tie. Žiadne hospodárske zvieratá.“ „Ale kone majú!“ „To je iné. To je ťažné zviera...“ „Tak majú aj voly?“ „Voly

nemajú. Ani kravy. Vôl sa nevie vyštveráť po tunajších strmých cestách.“ „Tak odkiaľ sa berie mlieko?“ „Mlieko nosia zdola z mesta. No poď, lebo budem meškať.“ Napriek tomu to bola ona, kto po niekoľkých krokoch zastal. Sklonila sa ku mne a takmer šepkala: „Dnes je na vrátnici ujo Izsó. Chodí o palici, pretože má jednu nohu drevenú. Neopováž sa ho spýtať, čo sa mu stalo! Aby si vedel, prezradím ti to. Odstrelili mu ju v prvej svetovej vojne.“ „Ako tomu, čo sme ho videli včera.“ „Nie. Tomu ich odstrelili v druhej svetovej.“ Vstúpili sme do budovy vrátnice. Uprostred domu sa ťahala pavlač. Chodba. Na jednej strane sa otvárala izba vrátnice. Najprv sme zaklopali tam. Ujo Izsó sedel v kresle. Pred ním obrovský stôl. Nad stolom viseli štyri veľké tabule, na ktorých boli pribité zahnuté klince. Na niektorých viseli kľúče. Keď nás ujo Izsó zbadal, vstal. Pred tým sa však natiahol dole k svojmu kolenu. Počul som, ako niečo zaklaplo. Zdvorilo som povedal svoje meno. A on, že som *vypadol* mame z oka. Na čo ja: Odnikiaľ som nevypadol. Aj keď som tušil, že to, čo hovorí, nie je to, čo povedal. Ale nepáčilo sa mi, že ma prirovnávajú k mame. Raz sa starká rozprávala so susedou. Ja, ako vždy, aj vtedy som im visel na perách. Počul som, ako si starká viackrát takto povzdychla: človek takto, človek onako, človek hentakto... Zistil som, že hovorí o sebe. Pobúrilo ma to. Keď som sa už nevedel zdržať, skočil som jej do reči: „Starká, a ty prečo o sebe hovoríš, že človek, keď si žena?“ A teraz, ďaleko od nej, každý rapká to, že som presne taký, akoby som z oka vypadol jej dcére. Aj ujo Izsó. Hoci on je veľmi múdry človek. „Hovorí ôsmimi jazykmi,“ šepkala mi mama na chodbe. Dovtedy som ešte o nikom nepočul, že by hovoril ôsmimi jazykmi.

Telefónna ústredňa sa otvárala z tej istej strany chodby ako izba vrátnika, len o niekoľko krokov ďalej. Uprostred izby stál kredenc. Horná časť kredenca bola plná červených gombíkov a zlato orámovaných dierok. Na veľkej doske kredenca sa vedľa seba zoraďovali biele

gombíky. Pred gombíkmi boli v dvoch radoch v dreve čierne dzindzíky. Najzaujímavejšie boli hrubé a tupé obuvnícke šidlá. Nič sa s nimi nedalo prepichnúť, no dali sa vsunúť do hociktorej z dier na vrchnej časti kredenca. (Samozrejme, nie kadejako, ako som sa neskôr dozvedel). A keď som pochopil, čo sú tie oné, čo som v prvej chvíli považoval za šidlá (telefónne štuple), vtedy som už vedel, že v skutočnosti sa nimi dá vypichnúť... Lampa. Áno, lampa. Ak bol totiž niekto netrpezlivý, trieskal do telefónu. Mlátil ním. Niekde. Nie za siedmimi horami, ani za siedmimi dolami. Ale v hneve... Hnev je schopný všetkého: zablikať dvoma lampami a šťukať v skrinke na nástroje. Vtedy mama, ktorá musela spravovať najprv päťdesiat, neskôr, keď sa sanatórium a socializmus rozrástli, stopäťdesiat klapiek (presnejšie: stopäťdesiat mali spravovať už dve osoby, no na to jej nadriadení zabudli alebo to ani nevedeli, a aj ona sa dozvedela len v dôchodkovom veku, že celé desaťročia robila za dvoch ľudí – no za jeden plat; bolo by bývalo lepšie, keby sa to nedozvedela vôbec), ak bola práve zaujatá inými linkami či napoly utiahnutým očkom na pančuche alebo ju prípadne nahnevala bezočivá netrpezlivosť (okrem netrpezlivosti riaditeľa, správcu a tajomníka strany; tie boli prirodzené v akomkoľvek množstve), pretože niektorí jednotlivci nemajú iné veci na práci, len od rána do večera telefonovať – jednoducho „vypichla“ stanicu svetielkujúcu ako svetelné závary. Teda telefónny štupeľ zasunula do zlato-čiernej diery pod blikajúcou červenou žiarovkou. Ak potom nenadvihla smerom k sebe vonkajší štupeľ, páčku v jednej úrovni so štupeľom, ktorá bola ako výhybka detskej železnice, ktorú som videl v obchode alebo zmenšená kópia riadiacej páky vetroňa vo filme *2x2 je niekedy 5*, tak ten, kto chcel telefonovať, nadarmo trieskal slúchadlom a nadarmo si trhal vlasy, žiarovka nesvietila a ani útroby skrinky neškvrkali tak, ako dokážu škvŕkať vnútrajšky nenásytných strojov. Keď sa mi rozvinuli jazykové schopnosti, hoci aj neboli také,

ako uja Izsóa, povedal som: „Moja mama na základe blikajúcej žiarovky *vypichla*, kde s nedostatočnou trpezlivosťou mláti do telefónneho aparátu, na to stanicu *vypichla*, a tak vybabrala s tým, kto chcel vybabrať s ňou.“ Najzábavnejšie bolo to, že koniec obuvníckeho šidla bol zavedený do útrob stroja. Myslel som si, že preto, aby ho neukradli. Na stene telefónnej ústredne (nechápem, prečo nazývajú miestnosť telefónnou ústredňou a aj kredenc uprostred miestnosti volajú telefónnou ústredňou: telefónna ústredňa v telefónnej ústredni) visel obraz. V takom istom prečačkanom zlatom ráme ako môj otec. Ale tento bol farebný a zobrazoval nejakého holohlavého človeka. Pozerám naňho, aj on na mňa. Vykročím nabok. Sleduje ma pohľadom. Kto to môže byť? Žeby môj starý otec? Ale to by bol manželom mojej starkej. A ten už dávno zomrel. Vykročil som do druhej strany. Aj on hľadá tým smerom. Alebo by to bol manžel mojej peštianskej starkej? Teda by to bol môj starký. Ale svoju peštiansku starkú som ešte nikdy nevidel a tohto ako by som už niekde videl. Ale kde? V Igrici? A aj tam na obrázku? „Kedy pôjdeme k peštianskemu starkému?“ pýtam sa mamy, ktorá je zaujatá našponovanými šidlami. „Tvoj peštiansky starký zomrel, ešte pred vojnou. Ako aj tvoj starký v Igrici.“ „Takže ak by žili, boli by ešte starší ako ujo Izsó, pretože ujovi Izsóovi odstrelili nohy v prvej svetovej vojne.“ „Nie tak nahlas, ty...“ šprihne mi mama a hneď aj počujem: „Nech sa páči! Nie, neviem vám súdruha prepojiť. Poprosím vás o trochu trpezlivosti.“ „Nie pred prvou, ale pred druhou svetovou vojnou.“ Nerozumiem presne, no ulavilo sa mi a pýtam sa ďalej: „Tak kto je ten holohlavý na stene?“ „To nie je holohlavý... jaj, nehovorím to vám, súdruh, hneď vám, súdruh, prepojím súdružku asistentku... to nie je holohlavý, ty, ale súdruh Mátyás Rákosi! A nie aby si pred niekým povedal, že je holohlavý... Je obsadené, neviem vám ju dať... On je dobrý človek... Ešte vždy hovorí s niekým iným... Stojí na čele krajiny. Položte, prosím... On nám hovorí, čo a ako